

РЕЦЕНЗИЯ

от: доцент д-р Ангел Кондев

на: дисертационния труд на тема „Естествен подбор и цивилизация“ с автор Константинос Димитриос Марицас, докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Философски и политически науки“ при Философския факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Социална философия“ в професионално направление 2.3 Философия (Социална философия)

1. За автора

От представената професионална автобиография е видно, че авторът на рецензирания дисертационен труд има две магистърски степени – като инженер (1982 г.) от Националния технически университет на Атина (NTUA) и със специалност „История на философията“ (2011 г.) от Софийския университет „Св. Кл. Охридски. След завършването на втората си магистратура Константинос Марицас развива активна изследователска дейност по проблематиката на дисертационния труд, за което свидетелства участието му в множеството научни форуми в различни страни и големия брой публикации с академичен и научно-популярен характер.

2. Относно съдържанието на дисертационния труд

2.1. Тема на дисертацията

С пределно широкото формулиране на темата на дисертацията е заявена амбицията да се разкрие общия (обединяващ) принцип във функционирането на два различни по своята специфична природа класа явления – биологичните и социалните (социално-културните), с което работата претендира да се вписва в полето на философските търсения, стремящи се към светогледни обобщения, излизащи извън строгите рамки на множеството частни научни дисциплини и

направления, които ги изучават със собствения си логико-теоретичен апарат (понятия, подходи, теоретични конструкции) и емпирични методи. Сам по себе си подобен подход, търсещ различна от тези науки изследователска перспектива, следва да се оцени положително при условие, че понятията, които се използват в теоретичните конструкции, са коректно и прецизно дефинирани, а последните интерпретират логически непротиворечиво фактите, приети от частните науки в съответната област. Това изискване задава и основния критерий при оценката на достиженията и слабостите в рецензирания дисертационен труд.

Структура на дисертационния труд

Дисертацията на Константинос Марицас е в общ обем от 185 стр., включващи пролог, четири глави, епилог и библиография на 5 езика – български, гръцки, руски, английски и френски.

В пролога са дефинирани целите, задачите и специфичният подход (методологията) при третиране на проблемните области, включени от автора за разгръщане на концепцията му за връзката между естествения подбор и цивилизацията.

В първа глава – „Живот – Смърт“, е формулирана изходната и водеща идея за „ентропията“ като универсален принцип на общата еволюция на биологичните видове, включително и човека, която е структурирана в три самостоятелни части (параграфа).

Във втора глава – „Що е цивилизация“, включваща на свой ред 6 параграфа, социално-културната форма на съществуването на човешкия род, за която авторът използва термина „цивилизация“, е дефинирана като продукт от обръщането на посоката (целта) на подбора: от осигуряваща доминирането на „силния“ (при естествения) към насочена за защита на „слабия“ (при цивилизационния), като в тази връзка са интерпретирани половата диференциация (дихотомията „мъжко-женско“), насилието, религията и еротичното начало в човешкото битие.

В трета глава – „Език – Изкуство“, съдържаща 5 параграфа, от позицията на приетите теоретико-методологични предпоставки са разгледани и осветени някои от културните феномени, чрез които цивилизацията във въведеното в предходната глава разбиране на термина се осъществява – език, аритметика, поезия и проза, изкуство и спорт.

Четвъртата глава – „Истина – Лъжа“, структурирана в 3 параграфа, представлява своеобразно обобщение (и дефиниране) на анализирани в предходните глави социално-културни (философско-антропологични) аспекти на цивилизацията посредством разгръщането на понятийния ред „знание-мисъл-език-изкуство-смисъл“. Това, заедно с концепциите за връзката между устния и писмения език, за произхода на фонетичната азбука, и за смеха, по замисъла на автора трябва да даде философска завършеност на цялостното изложение.

Епилогът се връща към методологическите основания на изследването, които в този случай авторът систематизира като триединството „поле на дефиницията-поле на стойностите-закон“ и в тази връзка определя „свободата“ като „граница на прилагане на естествения подбор в цивилизацията“. От тази гледна точка, т.е. като продукт на качествено нов (цивилизационен, с обратен знак от естествения) подбор, цивилизацията, представена в максимално сбит вид, е „оцеляването на слабия“ и съответно: „религията е първата философия на цивилизацията“; „лъжата е чуждата истина“; „езикът е присвояването от слабото мъжко на истината на силното мъжко с цел избора му от женските за възпроизводство с инструменти органите на тялото“; „изкуството е присвояването от слабото мъжко на истината на силното мъжко с цел избора му от женските за възпроизводство с инструменти материали от природата“.

В различните части на дисертационни труд са представени множество *графични изображения* – схеми, диаграми, илюстрации, които илюстрират основния текст.

Приложената библиография съдържа 89 заглавия – академични трудове и публицистика, от които: на български – 25, на гръцки – 28, на руски – 3, на английски – 32 и на френски – 1.

Към дисертационния труд е приложен и *автореферат* в обем от 30 стр., включващ авторската преценка за научните приноси, както и списък на публикациите по темата – общо 40, от които 6 труда, определени като монографични, и 34 научни и научно-популярни статии.

Основна идея

Главната идея, която, макар и не дефинирана по този начин, последователно се прокарва в целия дисертационен труд е, че функционирането и развитието на природната (биологичната) и социалната (човешката) действителност са подчинени на фундаментална обща закономерност, която може да се дефинира посредством понятието „ентропия“, заимствано от термодинамиката и по-точно от нейния втори принцип (закон), където то е въведено.

От тази позиция авторът разглежда природната (биологичната) еволюция като следствие от увеличаването (при изчезването на едни животински видове) или, съответно, намаляването (при появата на други) на ентропията, при което се осъществява баланс между двете противоположни посоки на общия процес, в чиито рамки по необходимост (закономерно) се появява „цивилизацията“ като специфична форма на човешкото съществуване. Цивилизацията е намаляване на ентропията, осъществено чрез „цивилизационния подбор“, при което ентропията в природата (биосферата), подчинена на „естествения подбор“, неизбежно нараства. На свой ред, „цивилизационният подбор“, осигуряващ доминирането и развитието на човешкия род, е определен като естествен подбор с обратна цел (насоченост). Ако чрез „естествения“ се осигурява оцеляването на най-силните (т.е. най-приспособените към условията), то при „цивилизационния“ е обратното – той вече осигурява защитата и оцеляването на по-слабите, по-неприспособените

към наличните условия и в това се състои спецификата на цивилизацията в рамките на органичното ѝ единство с природния свят.

На основата на въведеното разбиране за цивилизацията като качествено нова форма на подбор, която е продължение и същевременно антипод на естествения, се интерпретират и основните според автора феномени, чрез които тя се разгръща: мъжкото и женското начало, еротиката, религията, езика, аритметиката, изкуството, спорта, истината и лъжата, насилието, технологията, богатството, свободата и др. Въпреки, че са от различен порядък (с различен „битиен“, „онтологичен“ статус), всички те в последна сметка се разглеждат като средство за осигуряване възпроизводството на вида *Homo sapiens* или по-точно за възпроизводството „по-слабите“ като доминиращи в цивилизацията.

Оценка на достиженията

В автореферата към дисертацията авторът посочва четири научни приноса: 1) оригинална хипотеза за масовото изчезване на различни видове в процеса на природната еволюция и развитието на цивилизацията; 2) интерпретация на естествения подбор, интегрираща цивилизационния процес в цялостна (обща) теория на еволюцията; 3) нова интерпретация на създаването и развитието на езика, изкуствата, аритметиката, религията, истината и лъжата от гледна точка на разбирането за ключовата роля на „половия диморфизъм“; 4) оригинално изследване на еволюционните линии в развитието на ритуалните места и религиите – „от долмените до пирамидите“ и „от пещерите-утроби до църквите“.

Така формулираните научни приноси следва да се оценят от гледна точка на усилието на автора да разгърне и обоснове нова концепция за еволюционния процес, обединяваща в органична цялостност представите за природното (биологичното) и социално-културното развитие, които в различните по своя характер и методи частни научни дисциплини традиционно се разглеждат без взаимовръзка. По принцип това е една

изключително сложна и мащабна изследователска задача, поставена във връзка с острият екологичен проблем, породен от демографското и технологично развитие в съвременния свят, а навлизането в нейната „философска зона“ заслужава подкрепа и насърчение. – Още повече, че, както е видно от приложението списък с публикации по темата, предлаганият от автора подход за търсене и предлагане на хипотеза, обобщаваща различните (биологични и социално-културни) аспекти на еволюцията, е плод на дългогодишни занимания.

Критични бележки и препоръки

Основната критична бележка към дисертационния труд е относно полагането на „ентропията“ като принцип (закономерен процес), обосноваващ идеята за органичната връзка между природната (биологичната) и социално-културната (човешката) еволюция и легитимиращ теоретичната конструкция „ентропия-естествен подбор-цивилизационен подбор-социокултурни феномени (език, изкуство и т.н.)“. Понятието „ентропия“ в строгата му употреба е дефинирано в термодинамиката за описание на специфичен клас физически процеси, отнасящи се до строго определени обекти, поради което използването му при интерпретацията на процеси и съответните им обекти от друг род – в случая на биологията, социологията, антропологията и т.н. – би следвало да се основава на разширяване на неговото съдържание, позволяващо тяхното обхващане, адекватното на различната им природата. Подобно разширително тълкуване на „ентропията“ обаче не е налице, включително и в специално отделилия за това параграф 6 на 2-ра глава, в който понятието отново остава в традиционния му физичен смисъл. В тази връзка при първо приближение може да се отправи препоръката за бъдещо уточняване на по-широко (спрямо това в термодинамиката) съдържание на понятието „ентропия“. Това би могло да стане, например, в смисловото поле на понятийната опозиция „ентропия-информация“, което би позволило обхващането на много по-голям спектър от проблеми и емпиричен материал

от областите на молекулярната генетика, еволюционната психология, семиотиката, социологията, палео- и културната антропология и много други съвременни, включително философски, научни дисциплини.

Подобна критична бележка може да се отправи и във връзка с използването на понятието „цивилизация“, което също не е дефинирано и оставя впечатлението, че се използва като пределно широк обобщаващ термин за културните (символно натоварени) форми на съществуването на вида *Homo sapiens*. Усилието на автора да обхване в една цялостна картина биологичната и социокултурната еволюция само би спечелило от един критичен преглед на съществуващите схващания за цивилизацията и нейните детерминанти – за цивилизацията (в ед. число) като качествено състояние, противопоставено на „дивачеството“ и за цивилизациите (в мн. число) като социокултурни комплекси, – при което да се въведе едно коректно и по-подходящо за изследователската хипотеза понятие за цивилизация.

Липсата на подобно строго дефинирано понятие в дисертацията е довело до свеждането на „цивилизационния подбор“ до механизъм за биологично възпроизводство на човешкия вид, който, макар и с „обратен знак“ спрямо естествения – осигуряване живота и защитата на „слабия“, – по същество заличава спецификата на човешката еволюция спрямо животинската. Това е причина и за други слабости в дисертационния труд: подбора на разглежданите културни феномени, при който от авторовото внимание са отпаднали такива значими за темата проблеми като психичната организация и символното поведение на човека, социалните – стопански и политически – форми на неговото колективно битие и др.; едностранчивото третиране на съдържанието и детерминантите на феномени като езика, изкуството, религията, насилието и т.н., сведени до средство за „цивилизационния подбор“, т.е. осигуряване възпроизводството на „слабия“; претрупаността с цитати и позовавания, извадени от контекста на съответните произведения и често ирелевантни към авторовите тези.

3. Заключение

На основа на оценката на достиженията и независимо от критичните бележки и препоръки, направени с цел да помогнат на бъдеща работа по темата с оглед подготовката и публикуването на самостоятелен монографичен труд, може да се направи заключението, че представеният текст съдържа иновативни и дискуссионни идеи за философския прочит на връзката между естествената еволюция на видовете и социално-културното развитие на човека.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и утвърдените правилници за неговото прилагане и поради това, както и като имам предвид научните приноси и публикации на докторанта, давам положителна обща оценка за него и препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват присъждането на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Социална философия“ в професионално направление 2.3 Философия (Социална философия) на докторанта на самостоятелна подготовка към катедра „Философски и политически науки“ при Философския факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ Константинос Димитриос Марицас.

20 май 2019 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доцент д-р Ангел Кондев